

Bij het vaststellen van de betekenis van natuurgebieden voor watervogels spelen de aantallen pleisterende vogels vanzelfsprekend een belangrijke rol. Hiervoor wordt vaak gebruik gemaakt van de zogenaamde 1% norm. Dit criterium werd geïntroduceerd door Atkinson-Willes (1972) en Szijj (1972) tijdens de Wetlands Conferentie in Ramsar (Iran) in 1971. Zij stelden voor om een gebied het predikaat "internationaal van belang" te geven indien in zo'n gebied tijdelijk 1% of meer van een bepaalde min of meer duidelijk begrensde watervogelpopulatie aanwezig is.

In eerste instantie ging het om eenden, ganzen, zwanen en de meerkoet. Later begon men dit criterium ook toe te passen voor steltlopers op basis van de cijfers gepubliceerd door Spitz (1969). Een probleem bij dit alles was dat er eigenlijk nog onvoldoende inzicht was in de omvang van de meeste watervogelpopulaties, hetgeen vooral gold voor de steltlopers. Door intensief, internationaal gekoördineerd telwerk, is hierin de laatste jaren veel verbetering gekomen. Zodoende was het mogelijk op de laatste Wetlands Conferentie in 1974 in Heiligenhafen (West-Duitsland) van veel soorten nieuwe cijfers over de grootte van de populaties bekend te maken, waarbij vooral de cijfers van steltlopers aanzienlijk gewijzigd werden (Atkinson-Willes, 1976; Prater, 1976). Daarna werden ook nog in verschillende publicaties recente cijfers bekend gemaakt over de grootte van de populaties van enkele soorten ganzen (Ogilvie en St. Joseph, 1976; Ganzenwerkgroep R.I.N., 1976; Timmerman, 1976)

Omdat al deze cijfers nogal verspreid in de literatuur voorkomen is in dit overzicht getracht alles bij elkaar te zetten en zoveel mogelijk de meest recente cijfers te vermelden (tabel 1).

Tabel 1: Populatie aantallen van die soorten die hun belangrijkste winterverblijfplaatsen hebben in NW-Europa en N-Afrika. Tevens overzicht 1% normen.

soort		populatie ¹⁾	norm
wilde eend	A. platyrhynchos	1.500.000	10.000
wintertaling	A. crecca	150.000	1.500
krakeend ³⁾	A. strepera	9.000	100
smient	A. penelope	4-500.000	4.000
pijlstaart	A. acuta	50.000	500
slobeend	A. clypeata	20.000	200
kroneend ³⁾	N. rufina	9.000	100
toppereend	A. marila	min. 150.000	1.500
kuifeend	A. fuligula	500.000	5.000
tafeleend	A. ferina	250.000	2.500
brilduiker	B. clangula	142.000	1.500
grote zaagbek	M. merganser	40.000	400
midd. zaagbek	M. serrator	75.000	750
nonnetje	M. albellus	10.000	100
bergeend	T. tadorna	130.000	1.250
grauwe gans	A. anser	30.000	300
kolgans	A. albifrons	135.000	1.350
rietgans	A. fabalis	40.000 ²⁾	400
kleine rietgans	A. brachyrhynchus	12-15.000	120
rotgans	B. bernicla	110.000	1.100
brandgans	B. leucopsis	47.000	470
knobbelzwaan	C. olor	120.000	1.200
wilde zwaan	C. cygnus	17.000	170
kleine zwaan	C. bewickii	6-7.000	100
meerkoet	F. atra	?	10.000
scholekster	H. ostralegus	563.000	5.600
zilverplevier	P. squatarola	42.000	450
bontbekplevier	C. hiaticula	42.000	450
wulp	N. arquata	150.000	1.600
grutto	L. limosa	70.000	800
rosse grutto	L. lapponica	304.000	3.000
tureluur	T. totonus	233.000	2.500
kanoetstrandl.	C. canutus	744.000	7.500
bonte strandl.	C. alpina	1.410.000	15.000
drieteenstrandl.	C. alba	26.000	300
kluut	R. avosetta	22.000	250

1) Meest recente populatie schattingen volgens Atkinson-Willes (1972 en 1976) eenden, zwanen, meerkoet; Ganzenwerkgroep R.I.N. (1976) kolgans en brandgans; Ogilvie en St. Joseph (1976) rotgans; Prater (1976) steltlopers en Timmerman (1976) grauwe gans en kleine rietgans.

2) Volgens Timmerman (1976) zou de West-Europese populatie 40.000 ex. omvatten. Uit het verhaal van Huyskens (1977) kan opgemaakt worden dat deze populatie tenminste 50-100.000 ex. groot moet zijn.

3) Verspreidingsgebied groter dan van overige eenden; incl. heel Frankrijk en het Iberisch schiereiland.

Het gebruik van de 1% norm

Piet M. Zegers

De begrenzingen die zijn aangehouden voor het vaststellen van de grootte van de populaties zijn niet voor alle soorten gelijk, maar hebben wel gemeen dat ze zijn vastgesteld aan de hand van de midwinterverspreiding. De gebieden waar het om gaat zijn gedeeltelijk weergegeven op het kaartje (figuur 1), waarbij de grens van gebied A in Midden-Europa ongeveer loopt over de Eifel, het Thüringer Woud en het Ertzgebergte, terwijl gebied B zich in het zuiden uitstrekt tot en met Mauretanië.

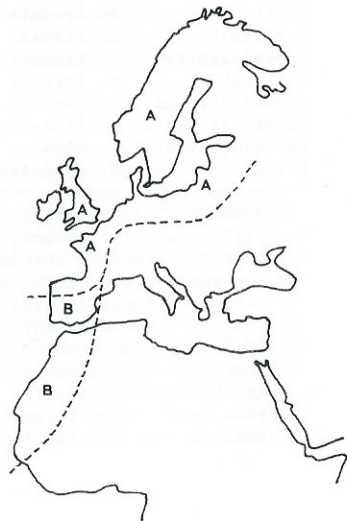
De grootte van de populaties van eenden en zwanen heeft betrekking op gebied A, die van steltlopers op A + B. Voor ganzen gaat het om de populaties zoals beschreven door Timmerman (1976) te weten voor de grauwe gans de Iberische populatie, de rietgans de West-Europese populatie en voor de overige soorten de Noordzeepopulatie.

De bij de populaties behorende 1% normen zijn eveneens in de tabel vermeld. Het hanteren van de term 1% norm is misschien wat ongelukkig daar het in een aantal gevallen niet eksakt gaat om 1% van de populatie maar een afgerond getal daar in de buurt. Een gebied wordt van internationaal belang

geacht voor watervogels als het regelmatig van een bepaalde soort een aantal herbergt dat gelijk is aan of groter dan de 1% norm.

Een probleem hierbij vormt de omvang van het gebied waarop de normen toegepast kunnen worden. Atkinson-Willes (l.c.) stelt voor om maximaal een gebied van 25 km. lengte aan te houden en grotere gebieden in stukken van deze lengte te verdelen. Al deze stukken moeten dan afzonderlijk beoordeeld worden. Voldoen deze afzonderlijke stukken op geen enkele wijze aan de gestelde normen, maar zou het totale gebied wel voor een of meer soorten aan de gestelde soortsnorm voldoen, dan zou dit gebied toch niet van internationaal belang zijn.

Voor grote gebieden zoals bijvoorbeeld in ons land de Oosterschelde, Waddenzee of het IJsselmeer zal dit verder geen probleem zijn. In deze gebieden voldoet iedere 25 km. oeverlengte wel voor één of meer soorten aan de norm. Toch is het mogelijk dat er gebieden bestaan waarvoor dit niet het geval is en de soortsnorm pas over grotere afstand bereikt wordt. In dat geval is het mogelijk om het tweede, op het aantal aanwezige vogels berustend

Figuur 1:
Populatie begrenzingen van
eenden, zwanen en steltlopers.
Zie voor ganzen Timmerman
(1976).

kriterium toe te passen, namelijk: een gebied (= 25 km.) bevat regelmatig 10.000 ex. van de groep eenden, ganzen en zwanen tezamen ongeacht de soort of 10.000 meerkoeten of 20.000 steltlopers, eveneens ongeacht de soort. Zoveel mogelijk dient echter met de 1% norm gewerkt te worden.

Niet alle in Nederland voorkomende watervogels zijn in de lijst opgenomen. Voor deze soorten is niet bekend hoe groot de populatie, en/of wat hun verspreidingsgebied is. Een aantal van deze soorten is moeilijk te tellen, omdat de vogels veelal niet gekonsentreerd zijn op pleisterplaatsen (bijvoorbeeld goudplevier en regenwulp in het binnenland en zeeëenden op open zee). Van andere soorten is de populatie onbekend omdat hun midwinterverspreidingsgebied zich uitstrekt tot Midden- of Zuid-Afrika, waar nog weinig geteld is (b.v. krombekstrandloper, vele ruitersoorten). Aangezien van deze soorten vaak wel een belangrijk deel van de populatie in nazover, herfst en voorjaar door NW-Europa en N-Afrika trekt zou het nuttig kunnen zijn om ook voor deze soorten een norm vast te stellen. Anderzijds is het misschien ook minder noodzakelijk omdat ze vaak in gebieden voorkomen die op basis van andere soorten al ruimschoots aan de criteria voldoen of vanwege heel andere kwaliteiten dan pleisterende watervogels al van groot belang zijn.

Als alternatief voor de 1% norm wordt bij steltlopers, die hoofdzakelijk een binnenland verspreiding laten zien, een concentratie van 1.000 of meer als criterium aangehouden. In ons land zal deze norm toegepast kunnen worden bij: goudplevier, watersnip, regenwulp en kempiaan. Voor de overige niet vermelde soorten is geen criterium vastgesteld. Discussie is nu nog mogelijk over het feit waarom 1% is genomen en niet 2% of welk percentage dan ook; of waarom er met een percentage gewerkt moet worden, dat uiteraard afhankelijk is van het succes en betrouwbaarheid van de tellingen. En waarom 25 km. oeverlengte en niet meer of minder. Hierover valt het volgende te zeggen.

Hoe hoger het percentage gesteld wordt hoe minder gebieden er het etiket internationaal van belang zullen krijgen. Bij een verhoging van dit percentage van 1 naar 2% betekent dit een vermindering van minimaal 40% van het aantal gebieden dat aan de internationale norm voldoet. Bij een verhoging tot 5% blijven er nog maar weinig over. Uitgaande van het feit, dat gebieden die aan de norm voldoen, een optimale bescherming hebben of dit binnenkort zullen krijgen, zou bij een percentage van 5% de totale oppervlakte van gebieden onvoldoende zijn om de huidige populaties in stand te houden. Hoe lager het percentage, hoe groter de garantie is dat dit wel gebeurt en eigenlijk alleen bij 1% kan met zekerheid gezegd worden dat voldoende gebied in stand gehouden wordt om de huidige populaties te handhaven, mits deze gebieden dan ook op voldoende wijze beschermd worden. Dit is de belangrijkste reden om 1% te kiezen. Slechts bij een aantal soorten zou een hoger percentage dezelfde gebieden de internationale status geven als bij 1% het geval is. Sommige ganzensoorten komen vaak zeer gekonsentreerd in enkele gebieden voor. Een percentage van 5% of misschien nog wel hoger zou bij de meeste ganzensoorten ook bruikbaar zijn. Om het systeem echter zo eenvoudig mogelijk te houden is besloten met een percentage te werken en dit voor alle soorten gelijk te houden. De lengte van 25 km. is vrij subjectief gekozen. De belangrijkste reden voor een begrenzing is het feit dat voor een klein gebied sneller een bescherming te regelen is dan voor een groot gebied. Daar staat dan tegenover, dat het weinig zinvol is om van een groot aaneengesloten gebied dat duidelijk een ekologisch geheel vormt, bijvoorbeeld de Waddenzee, een deel goed te beschermen en een ander deel vogelvrij te laten. Iedere ingreep van enige omvang in het "vrije" deel, zal ook z'n invloed hebben op het beschermde deel en als zodanig de beschermde status ernstig devalueren. Dergelijke gebieden dienen dan ook volledig beschermd te worden.

Hieruit blijkt, dat dit systeem niet zonder meer zwart/wit toegepast kan worden. Het blijft z'n beperkingen en z'n "maar's" houden, maar dat geldt voor ieder systeem dat poogt de natuur te waarderen en te klassificeren. Veelal spelen politieke redenen een belangrijke rol bij het al of niet verlenen van een beschermende status aan een natuurgebied. Zo ook bij het vaststellen van dit systeem. Vermoedelijk zullen zelfs bij een dergelijk internationaal aanvaard systeem politieke argumenten een zwaardere rol gespeeld hebben dan de biologische, hoewel deze laatste natuurlijk wel de grondslag blijven voor het geheel.

Literatuur

- Atkinson-Willes, G.L. 1972. The International Wildfowl censuses as a basis for Wetland evaluation and hunting rationalization. Proceeding Int. Conf. on Conservation of Wetlands and Waterfowl Ramsar 1971: 87-110. IWRB - Slimbridge.
- Atkinson-Willes, G.L. 1976. The numerical distribution of ducks, swans and coots as a guide in assessing the importance of wetlands in midwinter. Proceedings Int. Conf. on the Conservation of Wetlands and Waterfowl Heiligenhafen 1974: 199-254. IWRB-Slimbridge.
- Ganzenwerkgroep R.I.N. Voorlopige resultaten van de ganzentellingen in Nederland in het winterhalfjaar 1974-75. Watervogels 1: 91-102.
- Huyskens, G. 1977. De verspreiding van *Anser fabalis fabalis* en *Anser fabalis rossicus* in Europa buiten het broedseizoen. Watervogels 2: 69-75.
- Ogilvie, M.A. and A.K.M. St. Joseph. 1976. Dark-bellied Brent Geese in Britain and Europe 1955-76. British Birds 69: 422-439.
- Prater, A.J. 1976. The distribution of coastal waders in Europe and North Africa. Proceedings Int. Conf. on Conservation of Wetlands and Waterfowl Heiligenhafen 1974: 255-271. IWRB - Slimbridge.
- Spitz, F. 1969. Present extent of knowledge of the number of waders wintering in Europe, the Mediterranean basin and North Africa. IWRB - Slimbridge.
- Szija, I. 1972. Some suggested criteria for determining the International Importance of Wetlands in the Western Palaearctic. Proceedings Int. Conf. on Conservation of Wetlands and Waterfowl Ramsar 1971: 111-117.
- Timmerman, A. 1976. Ganzen in Nederland. Behoud pleisterplaatsen internationale verantwoordelijkheid. Natuur en Landschap 30: 117-138.

Want het blijft natuurlijk mogelijk dat een bepaald systeem politiek wel haalbaar is, maar uit oogpunt van natuurbescherming geen zin heeft. Het is dan natuurlijk onzin om daar mee te gaan werken.

Ondanks alle kritische kanttekeningen die mogelijk zijn, blijkt dit systeem in de praktijk redelijk toepasbaar en ook z'n vruchten wel af te werpen, en dat laatste is uiteindelijk het belangrijkste. Verbeteringen zullen zeker mogelijk zijn, waarvan de belangrijkste wel is het inzicht in de grootte van de populaties. In veel gevallen zullen de hier gegeven cijfers te laag zijn. Verbetering van de tellingen, vooral in Zuid-Europa en Noord-Afrika kan hier veel toe bijdragen.

Adres: Ropta 64,
Drachten.

Behalve de criteria gebaseerd op de aantallen pleisterende vogels zijn er op de Wetland Conferenties ook andere criteria vastgesteld waaraan een gebied de internationale status kan ontlenen. Een totaal overzicht van de criteria volgt hieronder.

- 1) Criteria betrekking hebbende op het belang van wetlands voor populaties en soorten.

Een wetland moet beschouwd worden als internationaal van belang indien het:

- a) regelmatig bevat 1% (met tenminste 100 ex.) van een trekbaan of een geografische populatie van een bepaalde watervogelsoort, of
- b) regelmatig bevat tenminste 10.000 eenden, ganzen, zwanen of 10.000 meerkoeten of 20.000 steltlopers, of
- c) een belangrijk aantal bevat van een bedreigde plant- of diersoort, of
- d) van speciale waarde is voor het handhaven van de genetisch en ekologische diversiteit gezien de speciale kwaliteit van zijn flora en fauna, of
- e) een belangrijke rol speelt in z'n omgeving voor planten en/of aquatische en andere dieren van wetenschappelijke of economische betekenis.

- 2) Criteria betrekking hebbende op de selectie van representatieve of unieke wetlands.

Een wetland moet beschouwd worden als internationaal van belang indien het:

- a) een representatief voorbeeld is van een wetland gemeenschap karakteristiek voor z'n geografisch regio, of
- b) een voorbeeld is van een zeldzaam stadium of een zeldzame klimax in een biologisch of hydromorphologisch proces, of
- c) een integraal deel vormt van een bijzonder fysisch systeem.

- 3) Criteria betrekking hebbende op de onderzoeks-, edukatieve of recreatieve waarde van wetlands.

Een wetland moet beschouwd worden als internationaal van belang indien het:

- a) van buitengewoon belang is, goed gesitueerd en goed uitgerust is voor wetenschappelijk onderzoek en edukatie, of
- b) goed bestudeerd en gedokumenteerd is over een reeks van jaren, met een lopend onderzoeksprogramma van grote waarde, er regelmatig over gepubliceerd wordt en het geheel begeleid wordt door een wetenschappelijke instelling, of
- c) bijzonder geschikt is voor het bevorderen van de publieke belangstelling voor wetlands o.a. door een redelijke toegankelijkheid voor het publiek.

- 4) Criteria betrekking hebbende op de ervaringen met bescherming en beheer.

Niet tegenstaande het feit dat een gebied als internationaal van belang kan worden beschouwd op grond van de criteria genoemd onder 1, 2 en 3 kan een wetland pas dan opgenomen worden in de "List of the Ramsar Convention" indien het:

- a) mogelijk is het gebied fysisch en administratief effectief te behouden en te beheren en vrij is van bedreigingen die van grote invloed zijn zoals: uitwendige vervuiling, hydrologische ingrepen, verkeerd bodemgebruik of industriële activiteiten.

Een gebied van nationale waarde kan alleen van internationaal belang zijn indien het een geheel vormt met een ander gebied van eenzelfde waarde aan de andere kant van de grens.